

IFJ. SZÁLLÁSI ÁRPÁD: NÉHÁNY ÚJABB ADAT STÁHLY IGNÁC MUNKÁSSÁGÁHOZ¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Stáhly Ignác a reformkor magyar orvostudományának jellegzetes alakja. Antal Lajos megfogalmazásával – aki Zétény Győző néven megírta a szabadságharc egészségügyének történetét – „a múlt század nagyvonalú grand seigneurjeinek a típusa”.

Születési dátuma vitatott. Ő maga 1787-et vallotta születési évének:

„Boldogult Stáhly György, a magyar királyi egyetem, a sebészség hajdani rendes tanítójának fia, születtem 1787 éve Sz. Jakab hava 31-én, Pesten”.

Győry Tibor, a Pest-belvárosi plébániahivatal anyakönyve alapján 1785-ről, rokona és barátja Toldy Ferenc ellenben, Stáhly-nekrológiában 1784-ről szól Stáhly születési évéért. Mindenképpen kétszáz év telt el születése óta.

Stáhly Ignác csodagyereknek indult: 13 évesen avatták bölcsészdoktorrá, 1803-ban lett szemézmester, 1804-ben sebészdoktor, majd 1806-ban 19 évesen orvosdoktor és szülézmester. Tanulmányai befejeztével a sebészeti tanszéken kezd dolgozni, majd Szening János halála után 1809-ben, 22 éves fejjel a bonctani tanszékre habilitálják: így lesz minden idők legfiatalabb magyar orvosprofesszora. Önkéntes katonarvosként részt vesz a Napoleon elleni „dicsőséges” nemesi felkelésben: tapasztalatainak később nagy hasznát látja a szabadságharc tábori egészségügyének megszervezésében. A bonctan mellett szemészetet, sebészetet is előad és Frankenburg Jakab halála után két évig (1814–1816) egyidejűleg az ars obstetricae theoretica-practica megbízott tanára. Az egyetem talán legnépszerűbb előadója, tanítványai rajongását szépen példázza Neichel Károly nyomtatásban is megjelent születésnapjára költeménye.

Orvosi magánpraxisa fényesen jövedelmez:

„...nagy tulajdonságai mellyeket mint gyakorló orvos, s a salonok embere fejtett ki olly fényesen jutalmaztattak meg az őt majdnem imádó közönség által, hogy Stáhly kétség kívül az orvosi

¹ Forrás: ifj. Szállási Árpád: Néhány újabb adat Stáhly Ignác munkásságához. = Orvosi Hetilap, 1988. pp. 508–510.

A szerző által felhasznált főbb források:

Gyógyszerészi Hírlap, Nyitra, 1848.

Kiss Ákos: Az 1831. évi kolerajárvány Pest megyében. = Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica 35 (1965) pp. 25–47.

Magyary-Kossa Gyula: Stáhly Ignác szerepe a pesti kolerazavargásokban. = Orvosi Hetilap, 1936. pp. 522–525.

Neichel, Corolus: Honoribus spectabilis domini Ignatii Stáhly. Pestini, 1816.

Stáhly Ignác önéletrajza (MTA-kézirat K 1232:42).

Stáhly Ignác: Disserere... (SOTE Könyvtár).

Stáhly-kéziratok 1848/49. (SOTE Könyvtár).

Stáhly Ignác: Assertiones ex universa philosophia, anno MDCCC. Pestini.

Toldy Ferenc: Stáhly Ignác. Magyar Academiai Értesítő, 1851. pp. 171–173.

Crösusok sorába léphetett volna, ha még nagyobb könnyelműséggel nem bír a szerencse illy adományainak elköltésében...”.

1827-ben kinevezik a seborvosi kórház igazgatójává, majd 1829-ben az egyetem rektorává választják. 1831-ben megjelenik Magyarországon a kolera. Báró Mednyánszky Alajos Stáhlyt kéri fel a Pest megyei koleraintézetek vezetésére. Dolgát nagy hozzáértéssel teszi, mégis a tragikus koleralázadás során felheccelt tömeg – à la Galilei – intézkedései nyilvános megtagadásra kényszeríti. 1833-ban lesz a gyakorlati sebészet rendes tanára, majd a rákövetkező évben királyi tanácsos.

1839-ben a Tudományos Akadémia „a magyar nyelv terjesztésében szerzett érdemeiért” tiszteletbeli tagjai sorába választja; a Tudós Társaság döntésében minden bizonnyal nagy szerepet játszott, hogy az ‘Orvosi Tár’ Flór Ferenc anyagi áldozata mellett Stáhly hathatós támogatásával támadt fel tetszhalálából 1838-ban.

1840-ben Lenhossék Mihály halála után, Stáhly neveztetik ki országos protomedikussá, Bene Ferenc pedig len az orvoskar élére. A kinevezéseket lelkes közhangulat fogadja:

„Soha a kívánság nem találkozott az akarattal jobban mint amidőn orvosi egünkön e két vezér csillag királyunk kegyelméből feltűnt... hogy rendünk főnökeivé e két ösmert szilárdságú, magyar lelkű, nem ugyan testileg, de lelkileg minden bizonnyal ikertestvér férfit választotta. (...)”

E közhangulat azonban hamarosan Stáhly ellen fordul, a radikális, Kossuth bűvkörében élő fiatalok, Stáhly megfontoltsága mögött a „régibureaucratia maradványának” tehetetlenségét vélik felfedezni, az ‘Orvosi Tár’ hasábjain a lelkendezést a durva hangú támadások váltják fel:

„...amilly örömrivalgás közt üdvözölte őt a haza az országos főorvosi székre jutásakor, épen olly szégyenpirulva volt kénytelen időelőtti örömet megbánni, mert ám Stáhly Ignác nemcsak hogy ténylegesen nem mozdított semmit a magyar orvosügy érdekében, de sőt egészen ignorálta azt...”

1848. szeptember 11-én Jellacsics főserége átkel a Dráván, megkezdődik a magyar szabadság élet-halál harca. E zűrzavaros, pánikkal teli időszakban az akkor már 61 éves Stáhly felajánlja a szolgálatait Kossuthnak, aki megbízza egy „külön tábori orvosi kar” felállításával. Az öreg Stáhly, aki számára „újat már nem hozhat a vérgőzben, cholera-ban és forradalmi hevületben fogant új rendszer”, akit naponta érnek igaztalan támadások, honvédorvosokat verbuvál, székéren járja a tábori kórházakat s ha kell saját költségére szerzi be a gyógyszereket, fizeti a kolerás honvédek ápolóit.

A túlfeszített munka és egyetlen, huszártiszt fiának hősi halála megrendíti egészségi állapotát, nem tudja a kormányt Debrecenbe követni, de a megszállt Pesten is utolsó leheletéig az ottrekedt beteg honvédek érdekében munkálkodik.

Stáhly mozgalmas életének nagy rejtélye, hogy kétségkívül kivételes képességeit a tudomány mezején nem kamatoztatta. Ezért fontos, hogy azt a keveset amit írt, pontosan tartsuk számon. Szinnyei impozáns munkájában a következőket írja: „Doktori disszertációját és esetleges egyéb munkáit nem ismerem”. Ezt szeretném a továbbiakban pontosítani.

Stáhly kéziratos sebészdoktori disszertációját a SOTE Könyvtárában őrzik. Prandt András Ignác promotorsága mellett írt a hólyagkövek természetéről, diagnosztikájáról, okairól, prognózisáról és terápiájáról. A disszertáció foglalkozik a férfiuethra anatómiájával és egy, cadaveren kidolgozott lithotomiás eljárással is; a kézirat ez utóbbi része sajnos nem maradt fenn. Ismeretes, hogy II. József szükségtelennek tartotta a disszertálást. Réti Endre ‘Egykori doctori disszertációk’ című könyvében a következő sorok olvashatók.

„A disputatio eltörlése 1785. ápr. 24-én történt és a császár haláláig (1790) volt érvényben. II. József az avatási értekezés helyett gyakorlati vizsgára, több beteg megvizsgálására, a tapasztaltak

és a kórjóslat írásba foglalására kötelezte az orvosjelölteket. Különös módon hazánkban 1785 és 1816 között nem található orvostdoktori értekezés nyoma”.

Nem feladatomban eldönteni, hogy Stáhly latin nyelvű kéziratát minek minősítsük, dissertatio inauguralisnak, vagy mai nyelven szólva írásbeli záródolgozatnak: a lényeg, hogy fennmaradt.

1800-ban Stáhly kis könyvecskét jelentetett meg latinul, címe magyar fordításban így hangzik: 'Állítások az egyetemes filozófiából, amelyeket a pesti egyetemen lejegyzett 1800-ban Stáhly Ignác.'² E könyvecske, melyről egyetlen Stáhly-bibliográfia sem tesz említést, betekintést ad a kor legkiválóbb pesti tanárainak (Dugonics András, Szűts István György, Domin József Ferenc) előadásába. Ez idő tájt az egyetemes filozófia még felölelte a matematikát és a fizikát is, így Stáhly jegyzetei is főként a newtoni mechanikával, illetve Franklin munkásságával foglalkoznak.

A könyv nyelvezete gördülékeny, fogalmazása világos, s bár nem könnyű eldönteni, hogy ez az előadók, vagy a jegyzetelő érdeme, valószínűtlennek tűnik, hogy – mint azt majd Toldy állítani fogja – Stáhly Ignácól hiányzott volna a publikálás adottsága.

Végezetül a Stáhly-bibliográfiának egy, feltehetően Szinnyeitől eredő tévedését szeretném korrigálni. Stáhly 1848-as cholerakörirata nem a 'Gyógyszerészeti Hetilap'-ban jelent meg – ez a lap még 1848-ban nem is létezett –, hanem Láng A. Ferenc nyitrai gyógyszerész 'Gyógyszerészeti Hírlap'-jában.

Nem tudjuk, hogy Stáhly hogyan vélekedett a márciusi forradalom ügyéről, de valószínűtlen, hogy politikai meggyőződésből ajánlotta volna fel szolgálatait Kossuthnak. Az orvosi humanitás azonban arra ösztökölte, hogy 1848/48 viharát ne biztos fedezékben vészelje át, hanem ott éljen hivatásának, ahol arra a legnagyobb a szükség: a sebesült, beteg, magyar honvédek között.

Csak sajnálhatjuk, hogy kivételes képességeit a tudományos munkálkodásban nem kamatoztatta, de így is ott a helye a magyar orvostörténet nagyjai között.

² Eredeti címe: Assertiones ex universa Philosophia... (1800)